

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/228266,80-rocznica-przemianowania-Stronnictwa-Ludowego-Roch-na-Polskie-Stronnictwo-Ludo.html>
28.02.2026, 09:26

[Następny](#)

[Powrót](#)

80. rocznica przemianowania Stronnictwa Ludowego „Roch” na Polskie Stronnictwo Ludowe

22 sierpnia 2025 r. w Poznaniu odbyły się uroczystości w związku z 80. rocznicą przemianowania Stronnictwa Ludowego „Roch” w Polskie Stronnictwo Ludowe. W wydarzeniu wziął udział zastępca prezesa Instytutu Pamięci Narodowej dr Mateusz Szpytma.

22.08.2025

[Polskie Stronnictwo Ludowe \(PSL\)](#) [Stronnictwo Ludowe](#)

Na Cmentarzu Zasłużonych Wielkopolan na grobie Stanisława Mikołajczyka wspólny wieniec złożyli: zastępca prezesa IPN dr Mateusz Szpytma, Wicewojewoda Wielkopolski Jarosław Maciejewski oraz Wicemarszałek Województwa Wielkopolskiego Wojciech Jankowiak.

Opowiadając o osobie premiera rządu na uchodźstwie zastępca prezesa IPN dr Mateusz Szpytma podkreślił postawę Mikołajczyka w 1945 r., który idąc na kompromis, podjął walkę o demokratyczną Polskę i włączył do niej rzeszę patriotów:

- Komuniści, tak jak ukradli Polskę, tak chcieli ukraść ruch ludowy, nawet jego nazwę. Nastaly trudne lata i sam Stanisław Mikołajczyk musiał uciekać, zagrożony śmiercią. Wyjechał i żyjąc na obczyźnie, otwierał oczy Zachodu na to, czym jest komunizm

Głos zabrali również Wiceprzewodnicząca Rady Naczelnej PSL Zofia Szalczyk, która odczytała list prezesa PSL wicepremiera Władysława Kosiniaka-Kamysza i Wicemarszałek Województwa Wielkopolskiego Wojciech Jankowiak, który opowiedział m.in. o działalności Towarzystwa im. Stanisława Mikołajczyka.

Przy uroczystej asyście wojskowej, delegacje złożyły wieńce pod pomnikiem znajdującym się przed Wielkopolskim Urzędem Wojewódzkim w Poznaniu. Zaprezentowana została także wystawa IPN poświęcona premierowi Stanisławowi Mikołajczykowi.

Wystawa „Stanisław Mikołajczyk” z serii „Biografie elementarne”, przygotowana przez kielecką Delegaturę IPN, prezentowana będzie w holu Wielkopolskiego Urzędu Wojewódzkiego do 5 września 2025 r.

W sali sesyjnej urzędu dyrektor poznańskiego oddziału IPN prof. UAM dr hab. Rafał Reczek wygłosił wykład okolicznościowy „Od pozornej do demokracji «ludowej». PSL wobec ewolucji systemu politycznego w Polsce w latach 1944-1947.

80. rocznica przemianowania Stronnictwa Ludowego „Roch” na Polskie Stronnictwo Ludowe – Poznań, 22 sierpnia 2025.
Fot. Bartosz Kochański (IPN)

80. rocznica przemianowania Stronnictwa Ludowego „Roch” na Polskie Stronnictwo Ludowe – Poznań, 22 sierpnia 2025.
Fot. Bartosz Kochański (IPN)

* * *

Stronnictwo Ludowe powstałe w marcu 1931 roku w wyniku zjednoczenia stronnictw

chłopskich było jednym z głównych reprezentantów interesów wsi. W czasie II wojny światowej działało w konspiracji pod kryptonimem „Roch”. W 1945 roku doszło do rozłamu: część działaczy chłopskich, współdziałających z komunistami, zorganizowała własne struktury również pod nazwą Stronnictwo Ludowe, część partii pod przewodnictwem Stanisława Mikołajczyka przyjęła nazwę Polskie Stronnictwo Ludowe.

O wystawie:

Wystawa ukazuje życie i działalność Stanisława Mikołajczyka, jednego z najważniejszych polityków polskich trzeciej i czwartej dekady XX w. Przed 1939 r. przewodził Stronnictwu Ludowemu, największej partii politycznej, opozycyjnej wobec rządzącej sanacji. W latach II wojny światowej znalazł się we władzach RP na uchodźstwie, pełniąc funkcję premiera (1943–1944). Po zakończeniu wojny stanął na czele Polskiego Stronnictwa Ludowego – dążył do przeprowadzenia wolnych wyborów, w ten sposób próbując odsunąć komunistów od władzy. Fałszerstwa wyborcze, a następnie realna obawa przed represjami zmusiły go do powtórnej emigracji. Do końca życia pozostał krytykiem komunizmu i symbolem walki o niezależnienie Polski od Związku Sowieckiego.

* * *

Marzena Grosicka, IPN Kielce:

Walka o demokrację

Polskie Stronnictwo Ludowe w latach 1945–1947

„Na Ruchu Ludowym, na milionowych masach chłopskich, stanowiących olbrzymią większość narodu, na ich politycznej organizacji, na wypróbowanym w bojach lat kilkudziesięciu Stronnictwie Ludowym ciąży wielka odpowiedzialność za byt i przyszły rozwój Państwa Polskiego. [...] Polska ma być demokratyczna! Do takiej Polski dążyli chłopci i o taką Polskę walczyli, bo demokracja to rządy większości, a nie rządy jednej partii” .

W czerwcu 1945 r. toczyły się w Moskwie rozmowy w sprawie utworzenia w Polsce Rządu Jedności Narodowej. W konferencji uczestniczyli przedstawiciele PPR, tzw. lubelskiej PPS, SL i SD oraz emigracji londyńskiej z byłym premierem rządu RP na uchodźstwie Stanisławem Mikołajczykiem. Umowa moskiewska formalnie stawiała wszystkie te partie na pozycji równorzędnej z PPR, w ramach koalicji stronnictw rządowych. W praktyce była to fikcja, gdyż komuniści nie wyrzekli się hegemonicznej roli swej partii w Polsce .

Po rozmowach moskiewskich Mikołajczyk powrócił do kraju, obejmując urząd wicepremiera i ministra rolnictwa w Tymczasowym Rządzie Jedności Narodowej. Część emigracyjnych polityków potępiła jego powrót, uznając, że wykazał się naiwnością polityczną. Mikołajczyk zdecydował jednak, że mimo niekorzystnych dla Polski postanowień konferencji jałtańskiej, należy podjąć legalną walkę o demokratyczny kształt państwa.

Po powrocie do kraju spotkał się z niezwykle entuzjastycznym powitaniem. Udręczone społeczeństwo widziało w jego osobie nie tylko przedstawiciela Polski demokratycznej i niepodległej, ale też polityka cieszącego się poparciem demokratycznych mocarstw i zwiastuna zmian dotychczasowych praktyk rządzenia Polską .

W pierwszej połowie lipca 1945 r. rozpoczął się proces odbudowy niezależnego Stronnictwa Ludowego. Istniały już co prawda struktury SL uformowane w Lublinie, jednak zdecydowana większość chłopów przyjęła postawę wyczekującą. W szeregach lubelskiego SL, które miało być

siłą konkurencyjną do pozostającego w podziemiu SL „Roch”, znalazło się wielu autentycznych działaczy chłopskich, jednak ugrupowanie to kontrolowała PPR .

W lipcu 1945 r. zwołano zebranie organizacyjne mikołajczykowskiego Stronnictwa Ludowego, w którym uczestniczyli przedstawiciele przedwojennego Naczelnego Komitetu Wykonawczego SL, Centralnego Kierownictwa Ruchu Ludowego, a także konspiracyjnego SL „Roch”. Powołano Tymczasowy Komitet Wykonawczy SL. Na prezesa wybrano Wincentego Witosa, wiceprezesami zostali Stanisław Mikołajczyk, Władysław Kiernik i Józef Niećko. Faktyczną rolę przywódcy ludowców już wówczas odgrywał Mikołajczyk, który formalnie prezesem stronnictwa został podczas Kongresu PSL w styczniu 1946 r.

Komunikat o wznowieniu legalnej działalności niezależnego Stronnictwa Ludowego ukazał się 15 lipca 1945 r. Podział ruchu ludowego był faktem dokonany. Próby scalenia lubelskiego SL z ruchem mikołajczykowskim nie powiodły się, ale wielu członków i działaczy SL przeszło do PSL. Projekt zjednoczenia zgłoszony przez członków lubelskiego SL nie uzyskał aprobaty większości ich własnego NKW, wobec sprzeciwu działaczy związanych z komunistami.

Oficjalną nazwę – Polskie Stronnictwo Ludowe wprowadzono 22 sierpnia. W komunikacie NKW, zawierającym krótki opis uchwał podjętych w lipcu i sierpniu 1945 r., w punkcie dziewiątym zapisano: „Wobec przejścia nazwy Stronnictwa Ludowego przez grupę uformowaną w Lublinie, celem uniknięcia nowych, mogących stąd wynikać nieporozumień, Naczelny Komitet Wykonawczy Stronnictwa Ludowego postanowił z tą chwilą używać nazwy Polskie Stronnictwo Ludowe (PSL)”.

We wrześniu 1945 r. PSL wydało odezwę „Do braci chłopów!”, w której znalazły się podstawowe postulaty programowe tej partii. Podkreślono zasługi ludowców podczas II wojny światowej, podjęto też próbę wyjaśnienia społeczeństwu przyczyn zaakceptowania przez Mikołajczyka postanowień jałtańskich i wejścia do Rządu Jedności Narodowej. Nawoływano do zakończenia w Polsce sporów wewnętrznych, do czego miała przyczynić się amnestia. Już w odezwie podkreślano, że Polska musi stać się krajem demokratycznym, krajem równości wobec prawa, wolności sumienia, wolności słowa stowarzyszeń i zgromadzeń.

W styczniu 1946 r., podczas Kongresu PSL, uchwalono program i statut tej partii. Skryształizowana już wówczas ideologia PSL oparta była na doktrynie agraryzmu. Zakładano, że Polska pójdzie własną drogą rozwoju, inną niż kraje komunistyczne i kapitalistyczne. Nie chciano pogodzić się z dominującą rolą proletariatu i partii robotniczej. Planowano wprowadzenie demokracji parlamentarnej i rozbudowę samorządów. Źródłem władzy miał być naród. Opowiadano się za podziałem władzy na ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą. Domagano się także przywrócenia wolności słowa, prasy i zreszeń, oraz wycofania wojsk sowieckich z Polski.

Popierano przeprowadzenie reformy rolnej, z parcelacją majątków ziemskich o powierzchni powyżej pięćdziesięciu hektarów. Jednocześnie sprzeciwiano się zbyt dużemu rozdrobnieniu gospodarstw chłopskich, postulując, by podstawą ustroju rolnego były samodzielne, mocne ekonomicznie, rodzinne gospodarstwa rolne. Projekt gospodarczy PSL obejmował wprowadzenie gospodarki wielosektorowej. Planowano istnienie szerokiego sektora własności społecznej i spółdzielczej, głównie w handlu i drobnym przemyśle oraz dopuszczano istnienie sektora państwowego i prywatnego. Reforma ekonomiczna miałaby obejmować nacjonalizację kluczowych gałęzi przemysłu, ale w stopniu mniejszym niż zakładała PPR. Planowano więc, zgodnie z założeniami agraryzmu, przebudowę systemu gospodarczego w ten sposób, aby Polska stała się krajem rolniczo-przemysłowym. Przywódcy PSL uważali bowiem, że dzięki takim zmianom kraj będzie w stanie szybko i skutecznie podźwignąć się ze zniszczeń wojennych.

Program PSL obejmował wszelkie dziedziny życia społecznego. Obok podstawowych założeń politycznych i gospodarczych, zawarto w nim wstępne założenia reformy oświaty i zdrowia publicznego. Duży nacisk kładziono na stworzenie chłopom możliwości awansu społecznego, kulturalnego i oświatowego. W szeregi tej partii wstępowały więc całe rzesze chłopstwa, a także część inteligencji i mieszczaństwa wraz z warstwą robotniczą. Wszystko to spowodowało, że PSL postrzegane było już nie tylko jako chłopska partia polityczna, opozycyjna w stosunku do PPR, ale jako partia ogólnonarodowa o charakterze swoistego ruchu społecznego.

Latem 1945 r. rozpoczął się proces dynamicznego rozwoju PSL. Przystąpiono do tworzenia struktur terenowych partii. W woj. kieleckim już w sierpniu i wrześniu 1945 r. zorganizowano pierwsze zjazdy powiatowe, w czasie których ludowcy opowiadali się po stronie PSL. Podczas Walnego Zjazdu Powiatowego SL w Sandomierzu padły słowa: „Walny Zjazd Powiatowy SL potępia wszelkie próby rozbicia ruchu ludowego. Odtąd musimy iść pod rozkazami Wincentego Witosa i Stanisława Mikołajczyka. Stronnictwo Ludowe Powiatu Sandomierskiego staje się dziś Polskim Stronnictwem Ludowym”. Proces masowego przechodzenia członków SL w szeregi PSL występował na terenie całego kraju. Szeregi PSL bardzo szybko rosły. Część historyków podaje, że pod koniec 1945 r. liczebność tej partii wynosiła 200 tys., zaś w połowie 1946 r. – 800 tys. członków. Znamca tematu, Romuald Turkowski, twierdzi natomiast, że w grudniu 1945 r. PSL liczyło już 600 tys. członków, a w czerwcu 1946 r. ponad milion.

Wzrost znaczenia politycznego PSL spowodował, że PPR upatrywała w tej partii swego najsilniejszego wroga. Mimo zachowywania pozorów pluralizmu politycznego, wobec członków stronnictwa stosowano różnego rodzaju represje. Wprowadzano ograniczenia administracyjne. Utrudniano tworzenie prasy związanej z PSL, limitowano jej nakłady, mnożono trudności w kolportażu, cenzura ograniczała swobodę wypowiedzi. Ograniczano też wpływy PSL w administracji publicznej, samorządach lokalnych i organizacjach gospodarczych. Bardzo często członkowie PSL byli inwigilowani, zarzucano im współpracę z podziemiem, za co otrzymywali surowe kary. Niejednokrotnie przywódcy tej partii byli pod błahymi pretekstami aresztowani, padali też ofiarami skrytobójczych mordów. Łącznie, jak wynika z niepełnych ustaleń, w latach 1944-1947 zamordowanych zostało od 118 do 147 działaczy PSL.

[Fragment tekstu z „Biuletynu IPN” nr 10-11/2009](#)

Pliki do pobrania

[Marzena Grosicka - Walka o demokrację. Polskie Stronnictwo Ludowe w latach 1945-1947 \(pdf, 683.27 KB\)](#)

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

Poznań

Poznań

Uroczystości